Het glas halfvol: Chris D. Thomas over de mens en de nieuwe natuur

André de Baerdemaeker [ecoloog, Bureau Stadsnatuur; debaerdemaeker@bureaustadsnatuur.nl]
Hans Kennepohl [programmamaker, Arminius; h.kennepohl@arminius.nu]

De mensen in de kerkzaal van debatcentrum Arminius schuiven wat ongemakkelijk op hun stoel terwijl Chris D. Thomas zijn ideeën onder woorden brengt. De bioloog spreekt over de effecten die de mens heeft op de biodiversiteit. Een gespreksonderwerp dat wel vaker voor onrust zorgt. We weten tenslotte maar al te goed dat de mens de natuur onherstelbare schade toebrengt. Maar Thomas luidt niet de alarmklok in zijn uiteenzetting. Integendeel. Hij beargumenteert in zijn laatste boek *'Inheritors of the Earth: How Nature Is Thriving in an Age of Extinction'* dat het leven op aarde zich aanpast aan de door de mens veranderende wereld. Dat er niet slechts soorten uitsterven, maar dat er door toedoen van de mens ook nieuwe soorten ontstaan. Het is een boodschap die tart aan de gangbare gedachten van de natuurbescherming. In een zaal vol natuurliefhebbers zorgt dat voor ongemak: het gaat toch juist slecht met de natuur?

Samenwerking

Al bij eerdere gelegenheden werkten Het Natuurhistorisch en Arminius met plezier samen. Zoals tijdens de jaarlijkse debatnachten waarbij Het Natuurhistorisch een kattendebat en een rattendebat produceerde. Het was een samenwerking die naar meer smaakte. Dat kon bijvoorbeeld in het Denkcafé van Arminius, waarin maandelijks een belangrijk maatschappelijk onderwerp avondvullend wordt uitgediept. We dachten na over een thema dat maatschappij en natuurhistorie samen kon binden. De in februari 2018 verschenen Nederlandse editie van het boek van Chris D. Thomas, getiteld Erfgenamen van de Aarde (bij Nieuw Amsterdam), kwam wat dat betreft als geroepen. Chris D. Thomas is hoogleraar *conservation biology* aan de University of York. Hij is thans een van de meest invloedrijke ecologen, *fellow* van de *Royal Society* en hij ontving diverse onderscheidingen. In de Volkskrant van 2 maart 2018 vertelde hij hoe de gedachte hem onverwachts overviel (Keulemans 2018). Het gebeurde een jaar of acht geleden toen hij tussen twee colleges door de trap opliep. Hij besefte zich toen dat de mens niet alleen een verwoestend effect op de natuur heeft, maar ook een scheppende invloed. Dat idee liet hem niet meer los en hij begon onderzoeken te verzamelen die zijn theorie ondersteunen. Dit boek is daarvan het resultaat.

▲ Halsbandparkiet. (Garry Bakker)

Europese halsbandparkiet

Garry Bakker van Bureau Stadsnatuur opent de avond met een voorbeeld dicht bij huis: Rotterdam herbergt al enige jaren een populatie van ongeveer 1200 halsbandparkieten (De Baerdemaeker 2011). Hij vertelt hoe de introductie van de Aziatische stamvorm van deze groene vogel in Europa en andere werelddelen een mogelijke aanzet is tot het ontstaan van nieuwe (onder)soorten. De Rotterdamse halsbandparkieten hebben een dikkere snavel omdat zij hier in de stad ander voedsel eten. Minder fruit en bloesems, en meer zaden en knoppen. Over niet al te lange tijd kan misschien gesproken worden van de 'Europese halsbandparkiet', een aparte ondersoort.

Nieuwe soorten

Volgens Chris D. Thomas is het ontstaan van nieuwe plant- en diersoorten door menselijk toedoen een belangrijke positieve ontwikkeling voor de natuur. Bijvoorbeeld door grootschalige veranderingen in het landschap, zoals de bouw van steden. Hierdoor ontstaan nieuwe biotopen waarin nieuwe soorten kunnen ontstaan. Er is zelfs sprake van een *'escalatie van soorten in urbane omgeving'*. De eerste tekenen van urbane evolutie dienen zich aan (Schilthuizen 2018).

Het verhaal van de halsbandparkiet is exemplarisch voor processen die wereldwijd gaande zijn. Eén van de belangrijkste en snelste manier waarop soortvorming plaatsvindt is door het ontstaan van hybriden. Wanneer uitheemse soorten met elkaar of met inheemse soorten kruisen, ontstaan er variëteiten die nieuw zijn voor de natuur. Ook dat is een vorm van evolutie die nog te weinig wordt onderkend, aldus Thomas. Hij schrijft zelfs in zijn boek:

"De aarde staat op het punt van een massale versnelling in het ontstaan van nieuwe soorten: als we over een miljoen jaar nog eens een kijkje komen nemen, dan zien we misschien wel een miljoen extra soorten waarvan het bestaan kan worden toegeschreven aan menselijke activiteit."

Thomas twijfelt eraan of de biodiversiteit door toedoen van mensen in het geding is. Het is maar net wat onder biodiversiteit verstaan wordt: terwijl natuurbeschermers wijzen op soorten die in alarmerend tempo verdwijnen, merkt Thomas op dat er ook veel nieuwe soorten van elders geïmporteerd worden, een andere belangrijke ontwikkeling.

"In West-Europa leven nu veel meer soorten dan pakweg driehonderd jaar geleden."

Biologen kijken naar de biodiversiteit van een land als Groot-Brittannië of Nederland en zien dat in de afgelopen vijftig jaar een aantal soorten is verdwenen door uiteenlopende - veelal door de mens teweeggebrachte - oorzaken. Vervolgens stelt men vast dat er allerhande uitheemse soorten voor in de plaats zijn gekomen, waarvan men zegt: "nog meer bewijs van biodiversiteitsverlies". Voor Thomas is dat een vreemde conclusie: "Ik plaats die nieuwe soorten juist in de kolom met aanwinsten."

▲ Presentator Marco Visscher heet de aanwezigen welkom bij het Denkcafé in Arminius. (Judith Bakker)

Gevoelskwestie

De these van Thomas roept weerstand op. Tijdens de avond in Arminius is dat goed merkbaar. Zijn boodschap is een schoen die blijkt te wringen bij veel van de aanwezigen. Ook bij de panelleden Teo Wams, directeur natuurbeheer bij Natuurmonumenten en Klaas-Douwe Dijkstra, bioloog bij Naturalis. Wat opvalt is dat beide sprekers ervoor kiezen om in te gaan op het gevoel dat zij hebben bij de kille analytische benadering van Thomas. Een inhoudelijk weerwoord lijkt uit te blijven. Teo Wams start vanuit de waarden waar Natuurmonumenten voor zegt te staan. Volgens hem hechten de mensen aan bepaalde aspecten van het Nederlands landschap, waarin ook specifieke planten en dieren thuishoren. Ze zijn bezorgd over het verdwijnen van bijvoorbeeld de grutto, een weidevogel die wat hem betreft typisch Nederlands is en dat hoort te blijven.

Klaas-Douwe Dijkstra vertelt juist hoe hij optimisme voelde bij het lezen van het boek. De evolutie pakt door. Maar hij zegt ook dat dat gevoel direct verdween toen hij het boek dichtsloeg. Thomas heeft dan misschien wel gelijk wanneer hij stelt dat er heus wel weer nieuwe soorten zullen ontstaan nadat de mens een uitstervingsgolf teweegbrengt, maar dat proces kost vele generaties. Tegen de tijd dat die soortvorming aansprekende resultaten begint op te leveren, zijn wij er al lang niet meer. Dijkstra zegt: "Een natuurliefhebber als ik heeft daar niets aan. Ik zie alleen maar natuur verdwijnen." De beleving van natuur is dus belangrijk voor de panelleden, en dat geldt ook voor het publiek. Uit de zaal komen veel reacties van mensen die het aan het hart gaat dat zoveel natuur verloren gaat. Kevin Groen staat op een hekelt het relativisme van Thomas: "Het is maar net op welke schaal je het bekijkt. Maar hoe weet je dan of je op de juiste schaal kijkt?" Wat dat betreft legt de avond in Arminius iets belangrijks bloot: de natuur is van grote waarde voor de mens en natuurbescherming lijkt misschien wel vooral sentimenteel gemotiveerd te zijn.

Homogenisatie

Uiteindelijk legt Dijkstra de vinger op de zere plek. Hij wijst Thomas erop dat de biodiversiteit in bepaalde landen weliswaar toeneemt, maar dat dit over de hele linie gebeurt met veelal dezelfde soorten. In zijn boek noemt Thomas het voorbeeld van de koereiger. Een Afrikaanse vogelsoort die na introductie zeer algemeen is geworden in Azië, Australië en Zuid- en Midden-Amerika. Op den duur treedt daardoor een homogenisatie van de mondiale natuur op. Tegelijk met het verdwijnen van lokale, endemische soorten, betekent dit een netto verlies van de biodiversiteit. Thomas geeft dit toe, maar stelt daar tegenover dat de biodiversiteit op het niveau van landen of zelfs werelddelen wel degelijk toeneemt. Hij stelt dat geïntroduceerde soorten een kleiner verspreidingsgebied hebben dan al gevestigde inheemse soorten. Daardoor is het soortenlandschap in bijvoorbeeld het Verenigd Koninkrijk een stuk veelzijdiger geworden met een brede schakering van leefgemeenschappen. Dus de biodiversiteit in de wereld neemt toe terwijl hij tegelijkertijd ook afneemt, afhankelijk van het schaalniveau waarop je het bekijkt. "Zie je het glas als halfvol of halfleeg?" vraagt Thomas retorisch. "Wel, dat is het allebei tegelijk."

Realistisch natuurbeheer

Met zijn boek wil Thomas de mensheid zeker niet onverschillig maken voor de ecologische gevolgen van de menselijke expansie. Zijn werk is eerder een middel om onze oude gedachten over onze omgang met de natuur opnieuw te rangschikken voordat we verder gaan. We zullen moeten accepteren dat de wereld als gevolg van menselijk handelen al geruime tijd aan het veranderen is. De natuur verandert daarin mee volgens de principes van de evolutie. Dat heeft gevolgen voor onze manier van natuur beschermen. Hoewel zijn boodschap voor de meeste natuurliefhebbers misschien niet makkelijk te verteren is, verleent Thomas de natuurbeschermingswereld wel degelijk een dienst met zijn betoog. Dat blijkt wanneer hij zijn misschien wel belangrijkste uitspraak van de avond doet:

"Wanneer natuurbeschermingsorganisaties de natuur koste wat kost gelijk willen houden, of zich vast blijven klampen aan een droom van hoe de natuur ooit was, dan gaan ze jammerlijk falen."

Misschien dat de inzichten van Chris D. Thomas bijdragen aan een nieuwe realistische vorm van natuurbescherming. Eén waarin evolutionaire processen geaccepteerd worden als noodzakelijk om natuur te behouden in een door de mens veranderende wereld. ◄

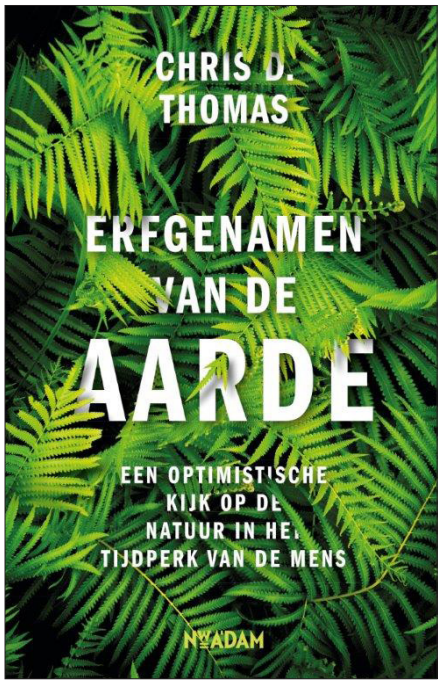
Literatuur

Baerdemaeker, A. de 2011 - Meer groen op straat: de Halsbandparkiet in Rotterdam - Straatgras 23(1): 8-10

Keulemans, M. 2018 - Bioloog Thomas ziet niet alleen maar massale uitsterving: 'Dankzij de mens onstáán er ook diersoorten' - De Volkskrant, 2 maart 2018

Schilthuizen, M. 2018 - Darwin in de Stad - Atlas Contact

Thomas, C.D. 2018 - Erfgenamen van de Aarde - Nieuw Amsterdam

▲ Het boek van Chris D. Thomas werd in het Nederlands vertaald. (Nieuw Amsterdam)

Wilt u het Denkcafé met Chris D. Thomas terugzien?
Dat kan: arminius.nu/programma/hoe-natuur-zich-aanpast-aan-ramp-mens-heet/